

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземних мов
Кафедра англійської філології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Зоренко І.С.

« ____ » _____ 2022 р.

Реєстраційний №

« ____ » _____ 2022 р.

**ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОДИНИЦЬ ІЗ НАЦІОНАЛЬНО-
СПЕЦИФІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ ЗНАЧЕННЯ (З РОЗРОБКОЮ
КОМПЛЕКСУ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ)**

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗАМм-17
ступінь вищої освіти: магістр
спеціальності 014.021 Середня освіта
(Англійська мова і література)
Жданової Анастасії Сергіївни

Керівник: кандидат педагогічних
наук, доцент
Зоренко Ірина Станіславівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У КОНТЕКСТІ АНГЛОМОВНОЇ КУЛЬТУРИ	6
1.1. Засоби мовної образності.....	6
1.2. Особливості національного-специфічного бачення світу	9
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ОБРАЗУ В ОКРЕМИХ НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНИХ ЛЕКСИЧНИХ ПІДСИСТЕМАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	24
2.1. Підсистема антропонімічних утворень	24
2.2. Підсистема топонімічних утворень.....	29
2.3. Комплекс завдань до вивчення національно-специфічної лексики.....	43
Висновки до розділу 2	49
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	53

ВСТУП

Дана кваліфікаційна робота присвячена вивченню особливостей лексичних одиниць із національно-специфічним компонентом значення в англійській мові. Питання співвідношення культури та інформації, закладеної і збереженої в лексичних одиницях – елементах мови, здавна цікавило як лінгвістів, так і представників суміжних наук. Усі особливості життя певного народу та його країни (природа, географія, історія, соціальний устрій, антропонімічна система) неодмінно знаходять висвітлення в мові цього народу. Мова є деяким відображенням культури нації, вона несе в собі національно-культурний код того чи іншого народу. У ній зустрічаються слова, у значеннях яких можна виділити компонент, що відбиває зв'язок мови та культури, який називається культурним компонентом семантики. До таких одиниць насамперед відносяться лексичні одиниці-реалії та одиниці зі словесним національно-специфічним образом, що становлять один з аспектів дослідження у варіантології та у лінгвокраїнознавстві. Питання про сутність, типи таких одиниць, про способи їх іншомовної передачі є відкритим. Разом із тим, їх роль у процесі міжкультурної комунікації досить важлива. Вивчення національно маркованої лексики розширює й збагачує знання про мову й дійсність певної країни.

Одна з особливостей функціонування англійської мови – це її використання у якості національної, державної, офіційної літературної не однією, а багатьма націями. Англійська мова відноситься до полінаціональних, поліетнічних мов. У кожному з її національних варіантів знаходять відбиття особливості культури окремої нації, саме через мову нами сприймаються різні прояви англійської культури. Між варіантами мови існують складні відношення, що відбивають переплетення великої кількості екстралінгвістичних та інтралінгвістичних факторів. Найбільш важливі міжваріантні відмінності англійської мови полягають не в самій мові, а в відмінностях між суспільствами, що використовують той чи інший варіант.

Все вище викладене, а також широкий вжиток і недостатня вивченість лексичних одиниць із локально маркованим компонентом значення визначає **актуальність** даного дослідження.

Мета роботи: дослідити аспекти формування національно-специфічного компонента значення через словесний образ у національно маркованих лексичних одиниць англійської мови.

Поставлена мета визначила необхідність вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати засоби мовної образності;
- визначити сутність національно-специфічного бачення світу;
- дослідити аспекти формування національного образу в антропонімічній та топонімічній лексичних підсистемах;
- розробити комплекс вправ до вивчення національно-специфічної лексики англійської мови.

Об'єктом дослідження є локально марковані лексичні одиниці національних варіантів англійської мови зі специфічним культурним компонентом у значеннєвій структурі.

Предмет дослідження – лексичні особливості зазначених одиниць.

Теоретичною базою у роботі стали праці вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у галузі теорії регіонального варіювання, лінгвокраїнознавства, міжкультурної комунікації, таких як Г.Д.Томахін, А.Б.Гапонів, В.В.Ощепкова, Л.О.Русецька, Н.М.Биховець та інші.

Матеріалом дослідження стали локально марковані одиниці національних варіантів англійської мови, добраних із тлумачних, лінгвокраїнознавчих словників та глосаріїв.

Методика дослідження визначається завданнями, матеріалом, загальною спрямованістю роботи і включає методи аналізу наукової літератури, семантичного, компонентного аналізу, аналізу словникових дефініцій.

Теоретична цінність дослідження – аналіз і подальша розробка окремих положень теорії регіонального варіювання, міжкультурної комунікації, семасіології.

Практична значущість роботи полягає у можливості застосування результатів проведеного дослідження в курсах із лексикології, лінгвокраїнознавства, у спецкурсах, присвячених проблемам мови та культури.

Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури. Обсяг роботи – 52 сторінки. Використані джерела – 43 позиції.

РОЗДІЛ 1. НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У КОНТЕКСТІ АНГЛОМОВНОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Засоби мовної образності

Національно-специфічний компонент значення слова формується різними засобами. Одним із найцікавіших способів його формування є образність, яку взагалі можна розглядати із двох точок зору – стилістичної та лексичної. У стилістиці вона знаходять вираження у застосуванні різного роду тропів. У лексикології образність є засобом номінації і виконує номінативну функцію, на відміну від експресивної стилістичної, але базується на тих самих тропях. Троп – це вживання слова в переносному його смислі, результат вторинної номінації [13, с. 167]. До них відносяться метафора, порівняння, метонімія, та інші. У даній роботі будуть розглянуті переважно лексичні образні засоби, які набули характер стійкого мовного значення певного слова або стійкого сполучення у різних варіантах англійської мови. Образи, що визиваються лексичною одиницею у носіїв різних культур, не завжди тотожні. Це пояснюється різницею попереднього досвіду, культурно-історичного спадку, розходженнями понять тощо. Словесне вираження образу обумовлене законами номінації мови, саме ж його виникнення і характер визначаються внутрішньою формою слова та його зовнішніми асоціативними зв'язками [5, с. 307-308].

Перш ніж приступити до аналізу формування образів у національних варіантах англійської мови розглянемо загальнолінгвістичні аспекти проблеми. Одним із найбільш поширених образних засобів є метафора. Відомо, що вона являє собою вторинну номінацію, засновану на подібності, спільності об'єкта номінації з тим об'єктом, назва якого переноситься на об'єкт номінації [12; 35]. Вторинна номінація, тобто переосмислення вже існуючих у мові номінативних засобів, є безпосереднім результатом однієї з суттєвих властивостей мови, що приводить до виникнення в мові нових

лексико-семантичних варіантів слів [5, с. 135]. Так, наприклад, слово *a pencil* здобуває значення "George Washington's memorial" на основі схожості форми, подібності до олівця. Яскраві метафоричні образи створюються із застосуванням найменувань тварин або імен людей, які підлягають семантичним зсувам [42]:

elephant – a clumsy, slow person;

cock – a leader;

tiger – a very energetic, belligerent person;

Cicero – an eloquent person.

Метафоричні одиниці активно поповнюють англійську мову й на сучасному етапі [18; 19; 42]. Метафори-неологізми у багатьох випадках зафіксовані як ті, що мають локальну маркованість, переважно американське походження, часто зі сфери мовного субстадарту [21; 30]. Це доводить, що носіям варіантів англійської мови властиве своє, унікальне бачення світу, що приводить до закріплення, до узуалізації національно-специфічних образів на рівні семантики. Наприклад, американські сленгові одиниці [41]:

snail mail "система доставки звичайної пошти (у порівнянні з електронною)", де маємо приховане порівняння зі швидкістю руху равлика;

dud "боєприпас, що не розірвався";

crossbar hotel "тюрма";

zebra "сержант";

joy ride "поїздка на викраденому автомобілі";

mess "кухня-столова".

Образні одиниці можуть бути полісемантичними, тобто мати декілька значень. Наприклад [42]:

daisy cutter (спортивний бейсбольний термін) "м'яч, що торкнувся ґрунту", (військовий лексикон) "осколкова бомба з настільним розльотом осколків";

bubble dancing (вид бурлеску), (військовий лексикон) "чергування на кухні з миттям посуду".

У британському варіанті англійської мови нового політичного метафоричного значення набуло загальноживане слово *bottom* "political solidity and dependability". У неформальних ситуаціях у Великобританії слово *jangle* ("noise; hot argument") отримало метафоричне значення "to gossip".

Засобами мовної образності можуть стати й інші тропи, хоча метафора найбільш поширений та численний із них [22; 31]. Таким засобом, наприклад, є порівняння як часткове уподібнення двох об'єктів, у яких є спільні ознаки, а в структурі маються слова *as* і *like*:

as busy as a bee (працьовитий);

as surly as a bear (злий);

as plentiful as blackberries (у надзвичайно великій кількості);

as true as steel (відданий);

like herrings in a can (повний-повнісінький).

Метонімія як образний засіб переносу найменування за суміжністю використовується рідко, наприклад, в американському сленгі:

black shoe "офіцер корабельної служби на авіаносці".

Фразеологічні одиниці з національно-образним компонентом значення, цікавий пласт англійського вокабуляру, можна підрозділити на такі групи [8]:

1. Фразеологіми, що відображають народні традиції та звичаї:

Good wine needs no bush – "хороший товар сам себе хвалить";

baker's dozen – "чортова дюжина".

2. Фразеологізми, пов'язані з національними реаліями:

to carry coals to Newcastle – "возити щось туди, де його й так досить".

3. Фразеологізми, пов'язані з іменами відомих людей:

Queen Ann is dead! – "Відкрив Америку!";

a Sherlock Holmes – "детектив-аматор" (герой творів А.Конан Дойла).

Багато фразеологічних одиниць, що мають локальну маркованість, увійшли в загальноанглійське ядро з інших варіантів мови, з американського зокрема. Автори багатьох американських фразеологізмів добре відомі [12; 26]. Серед них слід згадати таких, як:

- Бенджамін Франклін: *Time is money* – “час – гроші”;
- Авраам Лінкольн: *swap horses while crossing a stream* – “міняти коней на переправі, проводити важливі зміни в невідповідний час”;
- Теодор Рузвельт: *the big stick* – “політика великого дрюка”;
- Франклін Д.Рузвельт: *New Deal* – “новий курс”.

Приклади фразеологізмів, що пов’язані з особливостями життя корінних жителів Америки – індіанців [36; 37]:

dig up the hatchet – “розпочати війну” (у індіанців існував звичай перед початком воєнних дій викопувати із землі закопаний томагавк);

go on the war-path – “стати на шлях війни”.

Усі вище наведені приклади відбивають певні реалії життя США в той або інший період історії.

1.2. Особливості національного-специфічного бачення світу

Відомо, що найбільші відмінності в національних варіантах англійської мови проявляються на лексико-семантичному рівні. Деякі загальноанглійські слова та словосполучення набувають особливу національну образність у контексті певної національної культури. Розглянемо особливості формування такої образності на прикладах лексичних одиниць з австралійського та новозеландського варіантів [16; 17; 34].

Так, неоднаковістю бачення світу, порушенням звичайних асоціативних зв’язків, руйнуванням типізованого образу пояснюється нерозуміння, що викликається у жителів європейського континенту висловленнями про "довгі зимові посухи", про "тропічну північну

Австралію", про те, що "червень – середина зими", подібно до того як для австралійця незвичні фрази: "дме північний вітер і буде сніг", "птахи летять на південь взимку". Поняття "схід" (*East, the Far East*) асоціюється в Австралії з "північчю" (*the Near North*), Різдво і Новий рік – з найжаркішою порою року, періодом літніх відпусток і шкільних канікул, початок навчального року – з лютим (зазвичай навчальний рік в Австралії починається 1 лютого) [17].

Загальнонаціональне "читання світу" знаходить відбиття і в процесах номінації [11; 15; 23; 25]: наприклад, внутрішні райони країни трактуються в мові (і, очевидно, в свідомості комунікантів) не у відношенні до країни, до континенту в цілому, а у відношенні до населеної, обжитої, цивілізованої частини країни, розташованої по її периферії. Тому у відношенні до центральної частини материка (*bushcountry*) говорять не *in – в*, а *out – зовні – outback*.

Слово як основна одиниця мови, що відбиває зв'язок мови, мислення і позамовної дійсності, володіючи лінгвістичним значенням, є одночасно маніфестацією відповідної культури. Елемент у семантичній структурі значення слова, пов'язаний із культурою та історією, визначається як країнознавчий культурний компонент значення слова. Екстралінгвістичний зміст значення слова складає його національно-культурний фон. Для адекватного сприйняття тексту істотними є оволодіння національно-культурним фоном слова, знання того, як означається в тій або іншій мові той або інший предмет, які елементи об'єктивної дійсності відображуються (вибираються й закріплюються) в значеннях слів, як проявляється в семантиці мови "своєрідність крою", неоднаковість "розчленовування" або бачення світу у представників різних лінгвокультур [24; 39].

Країнознавчий культурний компонент слова, який робить його реалією, зосередженням знань народу-носія про навколишню дійсність, може змінюватися в різні періоди історії під впливом таких екстралінгвістичних чинників, як правові й соціальні установки, устої,

звичаї, побут епохи [6]. Одностайно змінюється внутрішня форма слова, суттєвою складовою частиною якої є країнознавчий культурний компонент як результат віддзеркалення в мові та мисленні екстралінгвістичних чинників. При цьому в мові й слові як його окремій одиниці знаходить віддзеркалення розвиток матеріальної і духовної культури.

У різні періоди історії Австралії в число табуїрованої лексики потрапляли, наприклад, слова *convict* і *squatter*. Оскільки слово *convict* для багатьох впливових членів австралійського суспільства служило живим напам'янням про "ганебне минуле", вживати його уникали, замінюючи евфемістичними утвореннями *exilees*, *empire builders*. Слово *squatter*, зазнавши семантичні зміни, стало означати не "особу, що самовільно або незаконно захопила земельну ділянку", а "багатого скотовода" [16]. Далі воно стало асоціюватися з колоніальною знаттю і замість нього стали вживати слово з позитивнішою конотацією "респектабельності й ґрунтовності" – *grazier*, а термін *squattocracy* ("скваттократія", засилля багатих землеробів), що з'явився в цей же час, став підмінятися більше нейтральним *pastoralist*. Про це свідчать дані словників [18; 27; 42].

Серед численних методів семантичної обробки лексики в мас-медійній пропаганді широко використовуються такі, як: фабрикація, поширення і часте повторення стереотипів, що очорняють супротивника і що представляють себе у вигідному світлі, наприклад, *the Lucky Country* – "Щаслива країна", або "країна, якій таланить", так іменувала Австралію в роки її економічного підйому пропаганда; помилкова номінація об'єкту, наприклад, *social conservatism* – політика наступу монополій на інтереси трудящих; *internationalization of Australian economy* – майже необмежений допуск іноземного капіталу в економіку країни тощо [17].

Цікаву історичну еволюцію зазнали найменування жителів країни. Так, корінних жителів континенту спочатку називали *natives* або *Indians* (втім назва "індіанці" швидко вийшла із вживання). Після створення австралійцями європейського походження "Асоціації корінних австралійців" – *Australian*

Natives' Association слово *natives* перестали використовувати для позначення одвічних жителів [16]. Широко вживаним стала назва *aborigine*, а разом із ним і зневажливе скорочення *abo*. Потім був введений псевдонейтральний термін *original Australians*. Однак навіть у засобах масової інформації широко вживаються *the Blacks, blackfellows*, а в побуті використовуються всякі прізвиська аборигенного населення, що мають негативні конотації. Потім було введено найменування *new Australians* або скорочено *naussies*, слово, що передає значення "Іммігранти різної національності й расової приналежності" і що як би об'єднує і зрівнює їх у правах і в рівному до них ставленні.

У словниковому складі мови дослідники виділяють наступні основні шари лексики, що найяскравіше висловлюють національну своєрідність: реалії, що відбивають особливості природно-географічного середовища, культури, політичної структури суспільства, суспільно-політичного життя, побуту, устоїв, звичаїв, традицій, народних повір'їв, фольклору, міфології, культурно-побутових і культурно-історичних асоціацій тощо [9, с. 86]. Традиційним стало виділення усередині цих шарів основних лексичних груп, що містять культурний компонент значення: безеквівалентну, конотативну, фонову лексику.

Лексичні одиниці, що входять у ці групи, будучи образними найменуваннями, є лінгвокраїнознавчими об'єктами тексту, концентровано висловлюють особливості семантики мови і вимагають поєднання лінгвістичних і лінгвокраїнознавчих знань.

До безеквівалентної лексики прийнято відносити денотативні реалії, що не мають словниковоих відповідностей в інших мовах або через відсутність у громадській практиці цієї соціокультурної спільності відповідних реалій, або через відсутність лексичних одиниць, що означають ці реалії [4, с. 88].

Така лексика запозичується або перекладається описово, наприклад: *крик, буш, аутбек, свегмен*.

Під конотативною лексикою прийнято розуміти слова, що відрізняються за емоційно-естетичними асоціаціями, закріпленими відносно мовного колективу до ознак предмета, що означається словом, і що відбиває ціннісну орієнтацію колективу [2; 11].

Так, тільки в контексті австралійської лінгвокультури можна, наприклад, пояснити конотації слів *bandicoot* і *dingo* [16]. Переносне значення слова *dingo* – "зрадник". Бандикута – невеликого сумчастого звірятка, що здійснює спустошливі набіги на сади і городи, австралійці наділяють безліччю негативних якостей. Вони закріплені в мові в численних компаративних зворотах, таких як *lousy/bandy/barmy/ as a bandicoot*. Слово *cow* має конотацію "неприємна людина", щось погане, наприклад, *a cow of a day*.

До конотативних реалій відносяться слова, що відбивають особливості природно-географічного середовища, в котрому живе народ-носій мови.

Деякі з таких лексичних одиниць набувають особливу образність в контексті певної лінгвокультури. Як вже відзначалося, в Австралії слово *bush* набуло особливого значення. Цей іменник сприймається як слово-узагальнення, слово-поняття. *Буш* – це внутрішні райони Австралії, величезні простори необжитої землі, це "справжня Австралія".

Іноді назви поширених тварин і рослин сприймаються одночасно і як імена прозивні і як власні назви, а частина з них стає назвами-символами. З ними пов'язаний цілий ряд стереотипних асоціацій, закріплених у фонових знаннях народу-носія, наприклад, *wattle* (акація), *gum* (евкаліпт) і *kangaroo* (кенгуру), зображення яких входять у герб країни.

Серед топонімічних прізвиськ Австралії такі, як *Land of Wattle*, *Kangarooland*, день цвітіння акації відмічається як національне свято. З іншого боку, за існуючим повір'ям, внесена в будинок гілочка квітучої акації приносить нещастя.

Образна опозиція в слові *wattle* виникає на основі розширення значення (у британському варіанті воно означає "лозину, пліт, зроблений із

лозин акації і глини"). У зв'язку з цим сама акація дістала назву *wattle*, а зроблені з неї хатини – *wattle-and-daub* або просто *wattles*. Краса квітучої акації, з її золотими квітками, що мають приємний запах, в сполученні з поширеністю цього дерева зробили акацію флористичним символом континенту [14].

Іншим флористичним символом континенту є *gum* (евкаліпт). При перекладі іншою мовою ці слова втрачають свого поетичного, символічного значення.

Анімалістичним символом Австралії, можливо, навіть яскравішим, ніж кенгуру, коала або ему, хоча і не таким екзотичним, є вівця. Багато років економіку країни характеризували як "*riding on sheep's back*" [15].

Образність у смисловій структурі слів-реалій *wattle*, *gum* сприяє утворенню ідіоматичних виразів на їх основі, а значущість вівчарства для австралійського суспільства підтверджується розробленістю відповідного лексико-семантичного поля (лексико-семантичних груп, пов'язаних з розведенням овець, класифікацією шерсті, спеціалізацією робітників вівчарських ферм) [37].

До реалій належать деякі власні імена. Акумуляція різного роду асоціацій має місце в процесі функціонування ономастичних реалій, навколо яких відбувається накопичення фонових знань, значення яких визначається типізованим образом, що склався в національній свідомості. Джерелом таких імен-реалій можуть бути імена реальних історичних осіб, героїв художніх творів, міфологічних і казкових героїв, персонажів популярних радіо- і телепередач, імена відомих акторів, спортсменів, назви і герої популярних пісень, найменування артефактів, прізвиська тварин і так далі. При цьому часто відбувається семантичне перетворення реалій, використання їх у вторинній функції, апелятивація, коли відбувається зміна денотативної співвіднесеності слова. Такому переосмисленню піддаються, наприклад, антропоніми. Вони починають співвідноситися не як власні назви з одним денотатом, а як звичайні іменники з класом денотатів, наприклад,

слово *bradman* – “багатообіцяючий гравець у крикет” – пішло від імені видатного австралійського крикетиста Дональда Браммена. Багато подібних імен-реалій багатозначні.

Так, *ned kelly* (від імені Неда Келлі, лицаря лісів і великих доріг), з одного боку, використовується як уособлення мужності, відваги й справедливості людини, яка грабувала тільки багатих, що відбито у фразеологізмі *as game as Ned Kelly* (хоробрий, як Нед Келлі) [42]. З іншого боку, *ned kelly* може використовуватися в значенні "бізнесмен-вимагач".

Серед джерел імен-реалій – міфи і легенди, створені австралійськими аборигенами про віддалені часи: “Час сновидінь” – *the Dream Time*. Деякі реалії, висхідні до цих легенд, і пов'язані з ними антропоніми, топоніми використовуються при повторній образній номінації, на їх основі утворюються ідіоми, такі як *other side of Bullamakanka* – дуже далеко (від *Bullamakanka* – міфічне село з легенд аборигенів, що нібито стояло на межі живого світу). Легенди і повір'я, що виникли в середовищі австралійських поселенців, є джерелом слів-реалій, які часто використовуються при повторній, образній номінації. Серед них герої легенд *the Bunyip stones* (*Bunyip* – міфічна земноводна істота), напівміфічні тварини *Thylacinus*, *the Tautanoola Tiger*, *the Min* – фантастичні нічні вогні тощо [30].

Широко використовується в переносному значенні назва найпопулярнішої в країні пісні, своєрідного гімну Австралії, якв часто виконується замість офіційного гімну *Waltzing Matilda* ("Вальсуюча Матільда"). В назві самої пісні використано словосполучення-реалія *a waltzing matilda* – "вузлик, в якому знаходиться мізерне майно бродяги, блукача", в переносному значенні *a matilda* – "скиталець, людина, що не знайшла місця в житті, кидається у пошуках роботи" [16].

Як і багато інших реалій, що відрізняються високою образністю і яскравим національним колоритом, сполучення *Waltzing Matilda* часто використовується в тексті реклами. При цьому реалізується орієнтація на "людину з народу", одночасна алюзія на популярну пісню-символ країни,

звернення до почуття національної гордості.

До ономастичних реалій належать прізвиська тварин, наприклад, коней, що увійшли у фонові знання середнього австралійця. У зв'язку з тим, що скачки користуються величезною популярністю в країні, кожен австралієць знає історію знаменитого скакового коня Фар Лап (*Phar Lap*). Після перемоги на перегонах у США кінь загинув у результаті отруєння [16].

Відоме й прізвисько знаменитою колись скакового коня *Карбайн* (*Carbine*), а прізвисько – *Джек Райс* послужило основою фразеологічної одиниці *he has a roll that Jack Rice couldn't jump over* (про багача, що має купу грошей). Будучи "лінгвокраїнознавчими об'єктами тексту", слова-реалії концентровано виражають особливості національно-культурної семантики австралійського варіанта англійської мови. Вони виконують функцію образних засобів тексту й одночасно аббревіатурну функцію; оскільки слово-реалія значно коротше за опис, що складає його реальний зміст [6].

Слова-реалії відрізняє локальна (національна), часова і ситуативна співвіднесеність [16]. Наприклад, такі реалії-австралізми, як *the First Fleet* – Перший флот, *first fleeter* – перший колоніст, прибулий на кораблях Першого флоту, *the Rocks* – місце висадки перших колоністів, пов'язані з початком освоєння континенту; назви кораблів "Дейфкен", "Рібек", "Ендевр", "Інвестигейтор", "Бігл" асоціюються з відкриттям і освоєнням континенту.

Слова-реалії відрізняє спільне, тематично обумовлене вживання, так, ряд реалій: назва корабля "Баунті", ім'я губернатора Уільяма Блітца, що прославився своєю жорстокістю, словосполучення *rum-rebellion*, *rum currency*, *rum-runner* асоціюються з історичними реаліями. *The Flying Doctor Service* ("служба літаючого лікаря"), *Meals-on-wheels* ("їжа на колесах"), *School through the mail-box* ("школа з листування"), *kindergarten of the Air* ("дитячий садок по радіо") відбивають специфічно австралійські риси суспільного життя.

Розглянемо також образні одиниці з новозеландського варіанта англійської мови. Однією з загальноанглійських лексичних одиниць, що набули образність саме в цьому варіанті, є слово *fern* – папороть. Деревовидні папороті широко представлені в Новій Зеландії, у вологому і теплому кліматі якої вони досягають гігантських розмірів. На початку освоєння території Новозеландських островів, порослих лісами, значну частину котрих складали деревовидні папороті, їх вирубували або випалювали для наступного використання вивільнених земель у землеробстві. Такі ділянки землі отримали назву *fern land*, а велика рогата худоба зветься в Новій Зеландії *fern crusher* "руйнівник папоротів" [34].

Зображення листка одного з різновидів папороті *silver fern (ponga)* – сріблястої папороті, є флористичним символом країни, входить в національний герб. *Fernleaf* – лист папороті – розповсюджене прізвисько новозеландця взагалі, а також гравця національної збірної країни у грі в регбі, самій популярній спортивній грі в Новій Зеландії. На спортивній формі гравців зображений листочок сріблястої папороті.

Вираження "пожежа в папоротях" або "вогонь в папоротях" – *fire in the fern* – асоціюється з історією захоплення Великобританією Нової Зеландії [2; 33]. Процес захоплення викликав збезземлювання маорійських племен, що привело до опору маорі, так званих маорійських війн (*the Maori Wars*). Військові дії з боку маорі проводилися методом *fire in the fern*, коли, зупинившись в одному місці, вони несподівано спалахували в іншому.

Іншим флористичним символом країни стала назва сосни – *macrocarpa*. Завезена з Каліфорнії, вона дозріває в умовах нової батьківщини в два рази швидше. У свідомості новозеландців, на відміну від американців, це не просто ботанічна назва, але і образ країни, широко використовуваний в поетичних творах.

Серед інших назв, що сприймаються як образні або як національні символи, незвичайна і красива квітка широко поширеного дерева каухаї (*kowhai*) жовтого кольору. Вона є одним з флористичних символів країни.

Назва нелітаючого новозеландського птаха ківі (*kiwi*) є також узагальнювальною назвою новозеландського солдата, спортсмена (особливо гравця в регбі), а також взагалі будь-якого новозеландця. Воно входить в одне з образних найменувань країни *Kiwiland* – Країна ківі.

Нова Зеландія – самостійна держава в складі країн Британської Співдружності; її офіційний голова – королева Великобританії, представлена генерал-губернатором. Традиційні зв'язки з колишньою метрополією, економічні, культурні і емоційні, зберігаються. Так, до 50-х років вираз *to go home* розумілося новозеландцями як "поїхати у Великобританію". У наступні роки сталося послаблення зв'язків з Великобританією, були встановлені нові зв'язки з південно-тихоокеанськими країнами [2; 37].

Засоби масової інформації Нової Зеландії, соціологи і економісти багато років називали країну "Державою загального благоденствання". Подібно американцям й австралійцям, новозеландці іменували свою країну *God's own* – "обрана Богом країна". Країна виділялася стійкими темпами зростання економіки, відсутністю яскраво виражених конфліктів у соціальній сфері. Нова Зеландія відрізняється сприятливими природно-кліматичними, історичними і соціально-економічними умовами.

Нову Зеландію також називали *the social laboratory of the world*: вона була однією з перших країн у світі, де був встановлений восьмигодинний робочий день, надані рівні права при голосуванні чоловікам і жінкам.

Діалекти корінних жителів Нової Зеландії – маорі мали безперечний вплив на формування новозеландського варіанта англійської мови, визначили його відмінності від інших варіантів, зокрема, від австралійського. Серед основних диференціюючих ознак новозеландського варіанту англійської мови на лексико-семантичному рівні – наявність у мові специфічних локально маркованих одиниць (новозеландзмів), а також використання в мові великої кількості бритицизмів, австралізмів і елементів загальноанглійської лексики [41; 42].

Існує значна спільність у термінології традиційних галузей

господарства Австралії і Нової Зеландії в австралійському та новозеландському варіантах, таких як вівчарство, здобич золота, лісоповал та інші. Як вже відзначалося вище, багато термінів, пов'язаних із вівчарством, загальні для обох країн. Пояснюється це, передусім, розвиненими двосторонніми зв'язками, а також тим, що бригади стригалів (*shearers' gangs*) обслуговували вівчарські ферми обох країн, користуючись літаком для перельоту з Австралії в Нову Зеландію й назад. До деякої міри різниця між цими варіантами визначається різницею між вівчарством (провідною галуззю сільського господарства в Австралії) і молочним тваринництвом (характерним для Нової Зеландії). Так, якщо австралійці пишаються тим, що в країні найбільше у світі овече стадо, то в Новій Зеландії на душу населення приходиться найбільша у світі кількість великої рогатої худоби [34].

Подібно до того як економіку Австралії багато років характеризували як *riding on sheep's back*, Нову Зеландію називали *dairy farm of Britain*. Підйому економіки Нової Зеландії сприяла поява судів-рефрижераторів. Основою новозеландського експорту і зараз є морожене м'ясо, масло, сир й інші охолоджені й морожені продукти. Та роль, яка довгі роки відводилася в економіці Австралії вовні, в економіці Нової Зеландії займають м'ясо і молочні продукти [2; 11].

Однією із традиційних галузей господарства Нової Зеландії є оленярство: країна – ведучий поставщик оленини на світовий ринок. Оленярські ферми називаються *deer parks*, а новозеландізм *deer sculler*, *deer-stalker* використовуються для позначення такої професії, як мисливець на оленів на державній службі [37].

Національним новозеландським каменем є нефрит (*nephrite*), який новозеландці називають зеленим каменем (*greenstone*). Він широко вживався в традиційних прикрасах маорі, з нефриту зазвичай виготовляється фігурка *hei-tiki*, символу родючості. Здобич нефриту, виготовлення прикрас із нього – одна зі сфер концентрації слів-реалій новозеландізмів, здебільшого

запозичень із мови маорі, таких як, наприклад, назви численних різновидів нефриту: *pounamu, kahurangi, kawa kawa, inanga, tangiwai* [32] та інші.

До безеквівалентної новозеландської лексики, яка або перекладається описово, або запозичується з мови в мову, відносяться слова, що називають тварин і рослини країни, часто етимологічно висхідні до мови маорі, такі як *каурі, корарі, моа, ківі*. Цей же шар лексики складають слова і словосполучення, запозичені з мови маорі, які описують побут, традиції і вірування маорі, такі як *мана, па, кіа-ора, каі, хонгі, хака* [34]. Широко вживане в даному варіанті як в мовленні, так і в мові маорійське за походженням слово *мана*, яке означає владу і вплив, що викликається людиною у оточення своїми особистими якостями, а не займаним нею постом або установою, яку вона представляє.

До безеквівалентної лексики прийнято відносити денотативні реалії, що не мають словникових відповідностей в інших мовах або варіантах однієї і тієї ж мови як через відсутність в громадській практиці цієї соціокультурної спільності відповідних реалій, тобто їх унікальності, так і відсутності лексичних одиниць, що означають ці реалії [13; 35].

Існування таких лексичних одиниць пояснюється розбіжністю культур, і якщо позначити приватний елемент культури реалією, то безеквівалентні слова виражають тільки реалії. Серед реалій Нової Зеландії *health camp* – "табір здоров'я" (виправний учбовий заклад для важковиховуваних дітей); *health stamp* – "марка здоров'я" (одна з серії марок, що щорічно випускаються, дохід від продажу якої часто йде на фінансову допомогу таким "таборам здоров'я" для важковиховуваних дітей).

До безеквівалентної лексики відносяться назви жителів країни, які зазнали цікаву еволюцію. До приходу європейців у мові маорі не було слова, що означає їх як націю, а існували лише назви різних племен. Назва *tangata maori* з'явилося лише з появою поселенців європейського походження. Для означення маорі поселенці використовували на початку назви *New Zealanders* і *New Zealand natives*, проте, коли поселення білих людей стали

повсюдними, ці назви набули подвійного сенсу, означаючи як маорі, так і європейців, і були замінені на назву *Maori*. У сучасному новозеландському варіанті англійської мови широко вживані такі похідні, як *maorify* – уподібнюватися маорі, *maoridom* – райони країни, основне населення яких складають маорі. Причому само слово *Maori* має переносне значення "грубий, неотесаний, примітивний", а слова *maorify*, *maoridom* – негативний відтінок значення. Одним із сучасних поширених топонімічних прізвиськ Нової Зеландії є *Maoriland* – Земля Маорі, а префікс *Maori* – мають багато географічних назв на карті країни [34].

Серед новозеландських реалій-власних імен імена реальних історичних осіб, героїв художніх творів, міфологічних і казкових героїв. Так, частиною новозеландського фольклору стало ім'я Джеймса Маккензі – *James Mckenzie*, героя-пастуха. Джерелами імен-реалій є міфи і легенди маорі, серед них *Tiki* – символ родючості тощо.

Найскладніше в словниковому складі мови виділяється конотативна лексика, що відбиває ціннісну орієнтацію мовного колективу, оскільки конотації далеко не завжди фіксуються словником [33; 41]. Наприклад, назва новозеландської гірської качки *blue duck* у переносному розумінні означає не лише "необгрунтовані слухи", але і "провал", "невдачу".

Висновки до розділу 1

Одним із найцікавіших способів формування національно-специфічного компонента значення лексичної одиниці є образність. У сучасній лінгвістиці образні засоби мови розглядаються з двох точок зору – стилістичної та лексичної. У стилістиці вони знаходять вираження у застосуванні різного роду тропів, у лексикології образність є засобом номінації, яка базується на таких самих тропях. Функція тропів у лексикології – номінативна, на відміну від експресивної стилістичної. Троп визначається як вживання слова в переносному значенні, як результат

вторинної номінації. До тропів відносяться метафора, метонімія, порівняння та інші. У роботі розглянуто переважно лексичні образні засоби, які набули характер стійкого мовного значення певного слова або стійкого сполучення в різних варіантах англійської мови. Переважним способом створення образності виявилася метафора.

Механізми утворення національно-специфічних метафор розглядалися як на рівні слова, так і на рівні фразеології, оскільки номінативні процеси, що протікають у межах слів і фразеологізмів, мають свою специфіку.

Метафора являє собою вторинну номінацію, засновану на подібності, спільності об'єкта номінації із тим об'єктом, назва якого переноситься на об'єкт номінації. Вторинна номінація, тобто переосмислення вже існуючих у мові номінативних засобів, є безпосереднім результатом однієї із суттєвих властивостей мови – її економичності, що вимагає уникнення кількісного збільшення лексичних одиниць. Метафора є семантичним переносом, заснованим на схованому порівнянні властивостей двох сутностей. Вона – один із способів семантичної деривації, що приводить до зміни значення слова. Образне переосмислення (повне або часткове) на рівні фразеології є одним із видів перетворення фразеологічної одиниці. Воно встановлюється шляхом накладення фразеологічних одиниць на їхні прототипи, якщо вони збігаються за лексичним складом, і їх зіставлення у випадку відсутності такого збігу.

Метафора співвідноситься з іншими тропами: порівнянням, епітетами, антономазією. Але вони певним чином є різновидами метафор. Ряд національно маркованих одиниць утворений метонімічним переносом за суміжністю. Однак їх образна насиченість поступається одиницям із метафоричним переносом.

Національно-специфічні образні одиниці наявні у всіх національних варіантах англійської мови (британському, американському австралійському, новозеландському, канадському). Вони представлені безеквівалентною, конотативною і фоновою лексикою, відбиваючи реалії культури та

суспільного життя, особливості бачення світу носіями цих варіантів, їх ціннісну орієнтацію. Сфери найбільшого тяжіння національно-специфічної лексики пов'язані з національними традиціями та звичаями; повір'ями; географічними реаліями та історичними фактами; іменами королів, письменників, вчених. Їх можна виявити у галузях політики, економіки, військової справи тощо. Певна їх кількість з'являється і функціонує у розмовних, субстандартних пластах лексики, зокрема в американському сленгі.

Стосовно територіальної варіативності, з якою пов'язане вживання тих чи інших образних одиниць, можна говорити про взаємний вплив, з однієї сторони, або відокремлений розвиток образної лексики в різних варіантах англійської мови з іншої.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ОБРАЗУ В ОКРЕМИХ НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНИХ ЛЕКСИЧНИХ ПІДСИСТЕМАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Підсистема антропонімічних утворень

Серед антропонімів найбільш виразною національно-специфічною образністю володіють прізвиська. Термін “прізвисько” походить від середньоанглійського слова *ekename* 'додаткове ім'я' [3, с. 184]. Прізвиська існують у сфері повсякденного людського спілкування, що важливо для розуміння життя колективу, його історії, традицій і звичаїв. Прізвиська, що відносяться до людей, є найбільш поширеними. Вони представлені додатковими іменами, даними людині відповідно до її характерних рис. Можна виділити прізвиська, що означають групи людей, що використовуються в залежності від віку, що різняться за стилістикою і бувають звеличувальними, зневажливими тощо.

Групові (або колективні) прізвиська даються етнічній групі людей. Наприклад [9]:

Jock, Jocks – прізвисько шотландців, особливо солдат (*Jock* – шотландська форма імені *Jack*);

Sandy – також прізвисько шотландців (зменшувальне від *Alexander*, популярного в Шотландії імені);

Taffy – прізвисько жителів Уельсу (від валійського *Dafydd* < *David*);

Yankee – збірне прізвисько жителів США, що спочатку вживалося стосовно населення Нової Англії (New England), у південних районах США прізвисько *Yankee* незмінно зв'язувалося із жителями півночі країни.

Заслуговує на увагу й той факт, що жителі практично кожного штату в Америці також мають свої традиційні збірні прізвиська. Наприклад:

Badgers "борсуки" – прізвисько жителів штату Вісконсін;

Hoosiers "здоровані" – прізвисько мешканців Індіани [30].

Дуже поширені прізвиська в середовищі школярів. Нерідке прізвисько, отримане в дитинстві, супроводжує людину протягом усього її життя. Так, відомі шкільні прізвисько англійської письменниці Д.Сейерс – *Swanny* 'лебедина шийка'. Більшість шкільних прізвиськ у деякій мірі глузливі. Товстого школяра можуть прозвати *Baloon*, *Fat Belly*, *Porky*, *Steam-roller*, *Tubby*, *Tubs*, *Tank*, *Cannon-ball* тощо. Худі хлопчики можуть одержати традиційні прізвиська *Bag o'bones*, *Drain-Pipe*, *Matchstick*, *Matchy*, *Spindly*, *Lanky* [9].

Школярів високого зросту часто називають *Lofty*, *Long John*, *Skyscraper*, *Tower of London*, *Walking Lamppost*, *Weed*. Прізвиська, що вживаються й стосовно дітей невеликих на зріст, такі – *Dumpy*, *Flea*, *Junior*, *Kipper*, *Microbe*, *Shrimp*. Рудоволосих називають *Carrots*, *Reddy*, *Fire Head*, *Flame*, *Foxy*, *Ginger*, *Rusty* (в останньому міститься натяк на те, що власника рудої шевелюри залишили в дитинстві "іржавіти" під дощем).

Прізвиська одержують також учителі. Наприклад, лисого називають *Patch*, *Curly*, *Dutchy*, *Skating Rink (Skates)*, *Cue-ball* тощо.

Використання прізвиськ, у яких їх творці намагалися відбити певні риси характеру людини, її заслуги, переваги або недоліки, має багатовікову історію в англійській мові. Досить буде згадати тут деякі звеличувальні або зневажливі прізвиська англійських королів: *Alfred the Great*, *William the Bastard* (більш відомий на прізвисько *the Conqueror*), *Richard the Lion-Hearted*, *Richard the Coxcomb*, *Richard the Boar*, *Farmer George* (прізвисько короля Георга III). Багато прізвиськ популярних особистостей, суспільних і політичних діячів минулого відомі й у наш час в Англії й США не менше, ніж їх власні імена. Таким, наприклад, стало прізвисько *Lady with the Lamp*, дане Флоренс Найтінгейл, медсестрі, яка поклала початок перетворенню лікарняного обслуговування у Великобританії [41].

Прізвиська, як правило, несуть сильне емоційне навантаження, відбивають характерні риси людини, конкуруючи з її власним іменем. Розповсюдженими є прізвиська різних політичних діячів [9]. Так, Деніс Хілі,

міністр фінансів в уряді Г.Вільсона, був відомий в англійській пресі як *Dismal Denis* 'Похмурий Деніс' (прозорий натяк на катастрофічне фінансове становище Великобританії). Маргарет Тетчер, прем'єр-міністр консервативного уряду Великобританії, була відома як *Iron Lady*, *Cold Warwitch*, *Thatcher the Snatcher* (натяк на скасування безкоштовної видачі молока школярам). Президент Рузвельт (*The New Dealer*) серед незадоволених своєю політикою був відомий як *The Raw Dealer*, *Kangaroosevelt* або *A Traitor to His Class* [21].

Можна згадати ще одну групу прізвиськ. Це прізвиська різних злочинців, представників карного миру: *Jack the Ripper*, *Charlie Chopper*, *The Boston Strangler*. У руках американської поліції перебуває так зване "досьє прізвиськ" (Nickname File), яке нараховує багато зразків кличок злочинців: *Gold Tooth Frenchy*, *Clothesline Slim*, *Wild Cat Alma*, *Iron Tooth Florence*, *Fire Alarm Brown*, *Step Ladder Lewis*, *Vincent (Mad Dog) Delucia*, *Nathan (Kid Dropper) Kapian*, *(Machine Gun) Lou Butera*, *(Eat 'Em Up) Jack Macmanus* [19].

До імен-прізвиськ в австралійському варіанті англійської мови відносяться такі [17; 38]:

Jimmy Woodser, *Jack Smithers* – людина, що п'є наодинці;

Fred Nerk – дурень, простак;

Nark – критикан;

Mulga Bill (Біл із глибинки) – простак, простак-селяк, мешканець буша (від персонажа одного з віршів А.Б. Патерсона).

Мешканці кожного австралійського штату мають свої традиційні прізвиська. Так, жителів штату Квінсленд, штату з тропічним кліматом, традиційно називають: *banana eaters*, *bananabenders*. Жителів штату Південна Австралія називають *croweaters* – пожирачі ворон. Існує ряд інших прізвиськ жителів цього ж штату, такі як *mag-pies* (сороки, в переносному значенні "барахольники"), *pie-eaters* (любителі пиріжків), *wheatlanders* (жителі пшеничного краю). Жителів штату Вікторія називають *cabbage-patchers* або *cabbage landers* [16].

Слід зазначити, що деякі представники аборигенного, індіанського або неангломовного населення США, Канади, Австралії повторно замінюють імена та прізвища на антропоніми, властиві тій або іншій нації, як символ збереження і відродження своєї національної самобутності, етнічної й культурної спадщини.

Імена індіанців США або Канади або австралійських аборигенів були описовими характеристиками, племінними прізвиськами. У індіанців США є ім'я, дане при народженні, наприклад, *Smooth Water* – Гладка Вода, і доросле ім'я, наприклад, *White Mountain* – Біла Гора [1; 16].

На базі антропонімів-прізвиськ відбувається й протилежний онімізації апелятивів процес – деонімізація власного імені, його апелятивація [46–61]. Процес цей загальний, проте національно-культурна специфіка апелятивації, наприклад, австралійських антропонімів проявляється у виборі імен і шляхах їх апелятивації. У розряд загальної лексики перейшли [41]:

Duncan (Дункан) – ковдра, скатка свэгмэна;

Jacky Howe (Джекки Хау) – популярний у стригалів фасон сорочки з глибокими проймами, зручний для роботи, за ім'ям відомого у минулому стригаля овець;

Kelly (Келли) – марка сокири, за ім'ям знаменитого бушрейнджера Неда Келлі;

Bjelke Blue (Бьелке Блю) – сорт сиру із земляними горіхами, що виготовляється в Квінсленді, названий за ім'ям прем'єр-міністра цього штату І. Петерсона;

Granny Smith (Бабуся Сміт) – назва сорту яблук, виведеного Марією Анною Сміт (*Maria Ann Smith*);

Peach Melba (персик мелба) – десерт, що складається з фруктів, зазвичай персиків, вершків і мороженого, названого на честь знаменитої австралійської оперної співачки Неллі Мельби. В останньому випадку способом номінації стало метафоричне перенесення: ознака – основа

найменування. Це – "соковитість, приємність, солодкість", як голос співачки.

Деякі власні імена, що не являються прізвиськами, в процесі функціонування можуть акумулювати різного роду асоціації, стати яскравими виразниками національної культури. Частина таких імен зближується з прозивними іменами, при цьому відбувається розширення об'єму значення, ім'я стає узагальнювальним, репрезентативним. Серед узагальнювальних, репрезентативних імен можна виділити такі групи [17]:

- Імена, що пов'язані з національністю:

Jackey – абориген;

Jacky - Jacky – абориген, "благородний дикун" (прототипом його є реальний абориген на ім'я Джеккі-Джеккі);

King Billy – уявний патріарх аборигенів, будь-який абориген (від зменшувального імені останнього аборигена, що жив на острова Тасманія);

Jim – англієць-іммігрант;

Tommy Cornstalk (буквально Томмі-стебло кукурудзи), в переносному значенні "здоровило", так називали типового австралійця, особливо жителя штату Новий Південний Уельс, утілюючого такі, приписувані австралійцям риси, як високий зріст, худорба, світлий колір волосся;

Zorba (Зорба) – типовий грек, будь-яка людина грецької національності (за ім'ям героя однойменного фільму "Грек Зорба").

- До наступної групи можна віднести імена, що узагальнено репрезентують соціальне положення людей, наприклад [16]:

Ocker – узагальнений образ неосвіченого австралійця (дана одиниця має численні похідні слова, такі як *ockerdome*, *ockurette* з узагальненим значенням "специфічно австралійські риси");

Fred (Фред) – звичайний, невибагливий покупець, середній австралієць;

Bill and Jim (Біл і Джим) – звичайні австралійці, типові жителі австралійської глухомані;

Hungry Tyson (жаднюга Тайсон) – від імені реальної людини на ім'я Тайсон, що мала таку рису вдачі.

- У окрему групу виділяться імена, що узагальнено представляють різноманітні професії [32]:

Dickless Tracey – жінка-поліцейський;

Johnny Raw – недосвідчений підручний на фермі;

Jilleroo – дівчина, що проходить практику на фермі;

Johnny-come-lately – новачок;

Harry Dickens – злодій.

- Ряд імен узагальнено описує фізичні або душевні особливості людей [33]:

dooker/mollydook (Моллі Дукере) – лівша;

flash Jack (блискучий Джек) – самозадоволена, чванлива людина;

Dirty Gertie (бруднуля Герті) – бруднуля, замазура;

Eugene (Юджин) – консервативно одягнена молода людина: в краватці, строгому костюмі.

- Ще одна група імен характеризує людей за релігійною приналежністю, в неї входять такі імена, як [41]:

Mick (Мік) – католик;

Holy Joe (Святенник Джо) – пуританин, зануда.

2.2. Підсистема топонімічних утворень

Географічні назви здавна й з різних причин привертають увагу істориків, етнографів, картографів, літературознавців, перекладачів, країнознавців, багатьох інших дослідників, представників різних наук. Як особливий пласт лексики, як категорія лінгвістична, вони досліджуються лінгвістикою [40]. Спеціальний розділ мовознавства – ономастика вивчає власні імена, у тому числі топоніми. Історією їх виникнення й аналізом первинного значення займається одна з галузей лінгвістики – топонімія.

Лексичний топонімічний шар мови відрізняють високий образний і країнознавчий потенціал, яскраво виражена національно-культурна семантика, оскільки топоніми, з одного боку, означають конкретні географічні об'єкти, а з другого боку, тісно пов'язані з історією й культурою того або іншого народу, причому назва часто обумовлена суттю географічного об'єкту [30; 322].

Історичне дослідження топонімів, етимологія найменувань – цінний матеріал для висвітлення історії народів й історії мов, оскільки в топонімах, як правило, відбиваються прадавні стани мовних одиниць, прадавні фонетичні і морфологічні явища, які могли зникнути зі сфери прозивних імен [7, с. 54].

При дослідженні топонімів у їх сучасному стані особливий інтерес представляють пов'язані з ними асоціації, їх стереотипні конотації, функції топонімів у тексті художнього твору, історичної праці, політичного виступу, газетної статті тощо. Як правило, функція топонімів не обмежується лише вказівкою на місце здійснення дії, а включає виділення якихось його своєрідних рис, вираження відношення автора або дійових осіб до описуваної ситуації, підкреслює ці особливості, використовується в тексті як один із засобів створення емоційного настрою. Ці функції можуть виконувати топоніми, топонімічні прізвиська, відтопонімічні утворення. Вживання тієї або іншої топонімічної лексичної одиниці може сприяти передачі такої екстралінгвістичної інформації, як соціальна, національна, професійна приналежність дійових осіб. При цьому топонім реалізує пряме значення – позначення географічного об'єкту, і переносне. Переносне метонімічне або метафоричне вживання топоніма є одним із мовних засобів створення національних словесних образів, національних стереотипів [40].

Такими засобами утворюються прізвиська, що відносяться до географічних об'єктів, які називають топонімами-прізвиськами. Топонім-прізвисько являє собою додаткову назву географічного об'єкта, що співіснує

з його основним, офіційним найменуванням. Називаючи той самий об'єкт, топонім-прізвисько й офіційне найменування належать до різних сфер уживання й відрізняються один від одного ступенем емоційної забарвленості. Топоніми-прізвиська дуже поширені в країнах англійської мови, особливо в США, де практично жодне популярне видання про міста й райони країни (у тому числі й підручники географії, країнознавства) не обходяться без згадування їх загальновідомих прізвиськ. Серед топонімів-прізвиськ виділяють дві категорії [30]: а) неофіційно-розмовні й б) книжково-літературні, особливо широко й традиційно використовувані в журналістиці. Неофіційно-розмовні топоніми-прізвиська можуть бути відомі як обмеженому колу вживачів, так і, навпаки, одержувати широке поширення, стаючи загальновідомими. Так, американське містечко *Grahamstown* учні однієї з його шкіл перейменовують в *Grimtown* ('похмуре місто'), *Orchard Valley* перетворюється в насмішкувато-іронічне *Torture Valley* ('долина катувань'), *Somerville* – в *Slumville* ('місто нетрів'), *Louisville* – в *Louseville* ('брудне, мерзенне місто'). Як приклад книжково-літературних прізвиськ можна привести традиційні прізвиська – характеристики американських штатів. Вони відрізняються від офіційних назв набагато більшим обсягом додаткової інформації про іменованій об'єкт, залученням емоційного або ідеологічного змісту. Наприклад [41]:

Virginia - Old Dominion,
New York State - Empire State,
Pennsylvania - Keystone State,
Massachusetts - Bay State,
Vermont - Green Mountain State,
Idaho - Gem of the Mountains.

Традиційні прізвиська міст Великобританії й США [42]:

Edinburgh - Athens of the North,
Oxford - City of Dreaming Spires (за велику кількість церков і капел при коледжах університету),

Birmingham - City of a Thousand Trades,
Detroit - Motor Capital of the World,
Plymouth - America's Home Town,
Reno - Divorce Capital of the USA,
Portsmouth - Pompey.

Нерідкі випадки співіснування декількох топонімів-прізвиськ одного й того ж географічного об'єкта [41]. Так, Нью-Йорк крім прізвиська *Big Apple* називають ще *the Metropolis* і *Gotham*. Останнє уїдливе прізвисько було дано Нью-Йорку американським письменником Вашингтоном Ірвінгом (спочатку *Gotham* – назва англійського сільця, відомого, за легендою, дурістю своїх мешканців). Бостон називають *Beantown*, *the City of Baked Beans*, *the City of Beaneaters*, *the Home of Baked Beans*.

Топонімічні прізвиська, відтопонімічні утворення, стійкі сполучення, до складу яких входять топоніми, фразеологізми, утворені на базі топонімів, окрім номінативної (називної) функції виконують культуроносну: є показниками екстралінгвістичної інформації, створюють опозицію містких образних характеристик.

У зв'язку з цим у тексті (художньому, публіцистичному, історичного дослідження) вони є лінгвокраїнознавчими одиницями, національними словесними образами, і їх адекватне сприйняття визначається знанням специфіки національно-культурної семантики мови, а також пов'язаних із відтопонімічними одиницями асоціацій [1, с.24].

Для позначення суми топонімічних назв, що вживаються в мові народу для іменування реальних, гіпотетичних і фантастичних об'єктів, можна застосувати термін "топономастичний простір" [7]. Топономастичний простір визначається моделлю світу, існуючою в представленні даного народу нині, але в ній завжди зберігаються елементи колишніх епох.

Так, топоніми-австралізми складають одну з відносно молодих підсистем, перше європейське поселення в Австралії відносять до 1606 року [16]. Тому багато топонімів-австралізмів відрізняються прозорою

внутрішньою формою, наприклад: *Brown Range* ("Коричнева гряда гір"), *Great Island* ("Великий Острів"). В той же час у багатьох топонімів не простежується внутрішнє мотивування назви.

За часів "золотої лихоманки" виникла безліч поселень, багато з яких яких пізніше стали великими за австралійськими поняттями містами. Можна було б припустити, що до їх назв увійде компонент *Gold*, проте цього не сталося. Це явище зв'язують як з таємничістю, що оточувала здобувача золота, так і з побоюваннями уряду викликати нестачу робочої сили в промисловості, що розвивалася, оскільки люди будуть притягнені в золотоздобуваючу промисловість.

Єдиною назвою, безпосередньо пов'язаною із здобиччю золота і включаючою елемент *Gold*, є *Golden Mile* (Золота Миля) на заході штату Західна Австралії. На карті країни можна побачити декілька назв з елементом *Gold*, але з родовищами золота вони не пов'язані, а, як правило, прославляють природу, клімат і так далі. Серед них: *Golden Coast*, *Golden Grove* [16].

Для англомовної топонімії характерна розвинена система топонімічних прізвиськ, образних найменувань. Замість офіційних форм деяких назв-топонімів, таких як назви держав, штатів, провінцій та інших одиниць територіально-адміністративного ділення англомовних країн, найбільш важливих ойконімів (назв міст), деяких мікротопонімів, у мові часто вживаються більш образні топонімічні прізвиська [17; 30]. Причому більшість великих географічних об'єктів мають не одне, а декілька образних найменувань, що розрізняються стилем вживання і конотаціями. Такі назви-прізвиська є у кожного штату Австралії, так, штат Вікторія називають *Cabbage patch* (капустяна грядка), штат Новий Південний Уельс – *Ma State*, *the Premier State* (Перший штат).

Існують як діахронічні, так і синхронічні топонімічні прізвиська-синоніми, такі як *Південна Земля*, *Нова Голландія*, *Ботані Бей*, *Земля Акації*, *Щаслива Країна*, *Країна Кенгуру*, і деякі інші топонімічні

прізвиська Австралії [16; 17].

Топонімічні прізвиська можуть розрізнятися стилем вживання і конотаціями: пейоративними, меліоративними або нейтральними. Такі найменування країн, як *the Lady of the Snow* (Канада), *the Land of Rose, Britannia* (Великобританія), *the Long White Cloud* (Нова Зеландія), *the Land of Wattle* (Австралія) [41], мають поетичне значення. Оттопонімічні прізвиська Австралії *the Land of Wattle* (Країна Акації) відбивають особливості австралійської флори, зображення гілочки акації входить в герб країни. Назви *the Lucky Country* (Щаслива країна) і *the Land of Promise* (Земля обітована) з'явилися у зв'язку з відкриттям на континенті багатих родовищ золота і "золотою лихоманкою", що сталася вслід за цим. У різні періоди розвитку країни ці назви сприймалися то як ті, що вихваляють її, то, в періоди економічного спаду, як іронічні, глузливі.

Такі топонімічні прізвиська, як *Merrie (Merry) England, the Mistress of the Seas, the Mother of the Parliaments* (Великобританія), *Pig Islands, Quaky Islands, Shaky Islands* (Нова Зеландія), часто вживаються іронічно або жартівливо.

Поетичні топонімічні імена часто використовуються в рекламних цілях, служать назвами комерційних фірм або торговельними знаками: *Caledonia* – Каледонія – поетична назва Шотландії (колись римська назва північної частини Британії); широко використовується в назвах торговельних установ, таких як *British Caledonian* та інші; *Cambria* – Кембрія – поетична назва Уельсу (від середньовічної латинської назви Уельсу) використовується в аналогічних цілях [40].

Образні топонімічні прізвиська-синоніми є у кожній частині Великобританії, штату Австралії і США, провінції Канади, у більшості великих міст, вони є назвами-синонімами офіційних назв. Від офіційних назв вони відрізняються за конотаціями і стилем вживання, їх поява обумовлена атракцією синонімів, тобто утворенням найбільшої кількості синонімічних назв у найбільш значущих для цього суспільства найменувань [17; 20; 34].

Такі синонімічні назви характеризують один і той же об'єкт за різними ознаками, наприклад, різним культурно-історичним асоціаціям:

The Place Where The Weather Comes From; The Town That Was Born

Lucky - Медисін Хет, Альберта, Канада;

The Garden City, The Windy City - Чикаго, США.

Для позначення внутрішніх, посушливих районів Австралійського материка вживається декілька синонімічних найменувань, таких як *the Outback, Back of Burke, a також Dead Heart, the Centre, the Red Centre, Centralia*.

У топонімічних прізвиськах можуть виражатися найбільш відомі особливості географічного об'єкта або може підкреслюватися його значущість для цієї етно-культури [33]:

Chessboard City – Melbourne;

City of Churches – Adelaide;

the Empire City - New York;

the Crescent City - New Orleans;

Canada's Chemical Centre - Sarnia, Ontario, Canada;

the Cheese Town of Canada - Ingerall, Ontario, Canada.

Сталі, стереотипні образні асоціації пов'язані з найбільш великими містами, так, наприклад, Мельбурн – друге за величиною місто і порт країни, історичне зростання цього міста пов'язано із "золотою лихоманкою", коли місто одержує такі прізвиська, як *Melbourne the Golden* (Золотий Мельбурн).

Здатність топонімів вживатися у переносному розумінні визначається їх асиметричністю як мовних знаків і дозволяє здійснити метафоричне і метонімічне перенесення їх значень [32]. Такі метонімічні перенесення топонімів, як, наприклад, вживання назви менш великого географічного об'єкта в значенні більшого (місто Нью Хейвен вживається в значенні мікротопоніма Йельський університет).

Найбільш поширені такі метонімічні переноси, як: місце – установа, столиця – уряд; місце – національність [13, с. 169-170]. Нерідко назви найбільш відомих мікротопонімів вживаються в переносному, фігуральному, образному значенні: назви урядових установ в значенні уряду країни, *The White House* (Білий Дім) або поштова адреса Білого Дому – *1600 Pennsylvania Avenue* використовуються як образна назва, позначення уряду США.

Подібно до цього резиденція прем'єр-міністра Великобританії, резиденція канцлера казначейства 10-11 Даунінг Стріт в Лондоні (10-11 *Downing Street*) означає англійський уряд; назва офіційної резиденції прем'єр-міністра Канади в Оттаві та її адреса – *Sussex Drive, 24, Ottawa* – стають синонімом влади, уряду країни. Образним позначенням уряду Австралії, державної влади стають назви офіційних резиденцій прем'єр-міністра і губернатора Австралії *the Lodge, Yarralumla* в Канберрі.

У Новій Зеландії подібним образним позначенням державної влади є назва будівлі парламенту *the Beehive* (Бджолиний вулик) у Велінгтоні (будівля дістала таку назву із-за її форми, що нагадує бджолиний вулик).

Виділяють такі основні типи метонімічного переносного вживання топонімів [12; 23]:

- 1) місце – продукт: *Worcester (china)*;
- 2) місце – національність: *a girl from the Rhineland*;
- 3) місце – установа: *Oxford (University), Downing Street (British Cabinet)*;
- 4) місце – люди: *Lancashire was starving*;
- 5) місце – подія: *after Pearl Harbor*;
- 6) місце – людина: *Nebraska (Nebraska boy)*;
- 7) антономазія: *Niagara of sound*.

Про образність топонімів, яскраво виражену національно-культурну семантику, свідчить і те, що на їх основі утворена безліч фразеологічних одиниць. Більшість із них входить до основного складу загальноанглійських

фразеологізмів, але деякі відрізняються локальною маркованістю образності, їх вживання обмежене рамками того або іншого національного варіанта англійської мови, наприклад, такі фразеологізми-австралізми, як *Sydney or the bush* (пан або пропав); канадізми, як *come York over, to go to the Sand Hills* ("зіграти в ящик", перейти у світ інший) [1; 16].

Топоніми прийнято ділити на макротопоніми для позначення великих (і, як правило, широко відомих) і мікротопоніми для позначення дрібних (зазвичай відомих на обмеженому просторі) географічних об'єктів.

Проте деякі мікротопоніми набувають національної і навіть інтернаціональної популярності. У зв'язку з якими-небудь подіями вони стають не просто загальновідомими, а набувають значень назв-символів, наприклад [41]:

Wounded Knee, Wilmington, Berkley, Watergate, San Jose та інші в США; *Aldermaston, Greenham Common* та інші у Великобританії; *Paguash, Calgary* та інші в Канаді; *Pine Gap, Alice Spring, Pinjarra* та інші в Австралії; *Waitangi* та інші в Новій Зеландії.

При компонентному аналізі виділяють у складі топонімів ряд сем, що становлять структуру їх значення. Серед них: сема одиничності і диференціюючі семи локальності. Вважається, що у топонімів значення реалії домінує в значенні та включає: 1) сему величини й адміністративного положення; 2) ознаку географічного положення; 3) сему економічного значення об'єкта; 4) сему культурного значення; 5) сему положення і шляхи сполучення. Крім того, в значенні топонімів додатково виділяються такі семи, як: 1) сема предметності; 2) сема одиничності; 3) сема співвіднесеної із землею поверхнею; 4) таксономічна сема; 5) сема координат; 6) потенційні семи [1; 11].

Топоніми як лексичний шар мови є носіями знань про країну, містять комплекс інформації, що міститься в смисловій структурі топоніма, вони не обмежуються лише фіксацією місця дії. У зв'язку з цим знання пов'язаних з ними асоціацій, стереотипних конотацій, національних образів, що лежать в

їх основі, сприяє адекватному сприйняттю національного контексту художнього, публіцистичного й інших видів тексту, сприяє сприйняттю його емоційного настрою, імпліцитної інформації, що міститься в тексті.

Топонімія Канади, що є англомовною системою найменувань, почала складатися менше чотирьох століть тому [1]. Поява перших англійських назв відноситься до часу заснування перших постійних поселень. Розвиваючись в абсолютно особливих умовах (мовних, історичних, географічних), що кардинально відрізняються від тих, котрі сприяли становленню системи географічних найменувань у Великобританії, канадська топонімія відбиває особливості канадського варіанта англійської мови.

Один з основних процесів, що супроводжували становлення топонімії нової території, – взаємовплив різних топонімічних систем, у тому числі нової і старої.

Усередині топонімічної системи Канади можна виділити декілька груп топонімів.

Основну групу топонімів Канади складають так звані комеморативні назви [1, с.46]. До них відносяться:

- Географічні назви, мотивовані іменами полярних дослідників, географів, видатних натуралістів, мандрівників: *Banks Islands, Beafort Sea, British Columbia, Parry Islands*.

- Назви, мотивовані іменами представників королівської сім'ї, іменами відомих правителів і членів їх сімей: *Victoria, Alberta, New Brunswick*.

- Назви, мотивовані подіями, що сталися в цій місцевості: *Kicking Horse Pass, Moose Jaw*.

- Особливу групу складають географічні назви, мотивовані іменами літературних персонажів: *Bunsby Islands, Clara Islet*.

- Топоніми, мотивовані назвами інших географічних об'єктів, у тому числі топоніми-перенесення, такі як *Newcastle, Nova Scotia, New Glasgow* тощо; а також міста, що дістали назви від гідронімів: *Manitoba* (назва озера й

провінції), *Ontario* (назва озера й провінції), *Ottawa* (назва річки й міста).

Багато географічних об'єктів названо на честь видатних полярних дослідників і мореплавців. Іменами дослідників названі не лише протоки, але й острови (*Banks Island*), міста (*Port Cartier*) та інші географічні об'єкти.

Маються також об'єкти, названі на честь відомих правителів і членів їх сімей. Так, ім'я королеви Вікторії збережене в назві міста *Victoria*, порту на Тихому океані, в назві адміністративного центру Британської Колумбії і одного з островів Канадського Арктичного архіпелагу. Крім того, назва *Regina* – Регіна (столиця провінції Саскачеван), що походить від латинського *regina* – королева, також дано на честь королеви Вікторії як один із варіантів іменування її персони [1].

Три провінції Канади дістали назву на честь відомих правителів і членів їх сімей, це: *Alberta* – Альберта, *New Brunswick* – Нью Брунсвік, *Prince Edward Island* – Принц Едвард Айленд. Західну провінцію країни назвав Альбертою в 1882 році генерал-губернатор Канади шотландець маркіз *Lorne* – Лорн на честь своєї дружини принцеси Луїси Кароліни Альберти (окрім того, при найменуванні враховувалося й ім'я чоловіка королеви Вікторії, принца Альберта). Ім'ям принца Альберта названі й інші географічні об'єкти, у тому числі *Prince Albert*, місто в центральному Саскачевані, засноване в 1866 році [38, с. 233].

До комеморативних назв відносяться також топоніми, мотивовані якою-небудь подією, що мала місце в цій місцевості й пов'язана з цим географічним об'єктом. Це звичайно топоніми з прозорою внутрішньою формою, іноді переклади з індіанських діалектів, у тому числі найменування таких великих географічних об'єктів, як *Great Bear Lake* [41] – Велике Ведмедяче Озеро. Очевидно, це переклад з індіанської через французьку мову; назва, можливо, була дана, щоб увічнити випадок вбивства ведмедя надзвичайно великих розмірів на березі озера. *Kicking Horse Pass* (перевал коня, що брикається) – Кикинг Хорс Пас – перевал через Скелясті Гори на межі провінцій Альберта і Британська Колумбія.

Місто в провінції Саскачеван *Moose Jaw* (щелепа лося) дістало назву від назви струмка *Moose Jaw Creek*. Можливо, це переклад з однієї з індіанських мов і означає "місце, де біла людина полагодила колесо воза за допомогою щелепної кістки американського лося".

Як відомо, однією з відмітних особливостей англomовної топонімії, у тому числі й канадської, є розвинена система топонімічних прізвиськ, образних найменувань.

Існує немало образних назв самої країни. Серед них: *Lady of the Snows*, *The Land of Maple Leaf*, *The Land of Four Elements* – Снігова леді, Країна кленового листа, Країна чотирьох стихій. Коли в 1001 році вікінги досягли берегів Північної Америки, то Еріксон, що побував на північному узбережжі Ньюфаундленда й Лабрадора, назвав місце своєї першої зупинки "країною пласких каменів", а місце другої зупинки "ліськовою країною" [1].

У канадських утвореннях рекламного характеру особливо часто зустрічається слово *gateway* – ворота [38]: *The Gateway to Canada* – "Ворота в Канаду" – Форт Ері, Онтаріо; *The Gateway to the West* – "Ворота на захід" – Тендер-бей, Онтаріо; *The Gateway to the Dominion* – "Ворота Домініону" – Нова Шотландія, Галіфакс. Прізвисько *The Gateway to the North* – "Ворота на Північ" отримали два міста – Едмонтон, провінція Альберта, і місто Принц Альберт, провінція Саскачеван.

Нерідкі поєднання із словами *queen*, *princess*, серед них: *The Princess of the Eastern Townships* – "Принцеса Східних Округів" – Гренбі, Квебек; *Queen of the Coast* – "Королева узбережжя" – Ванкувер, Британська Колумбія.

Топонімічні прізвиська відбивають віхи історичного розвитку країни: *The Gateway to the Dominion* – "Ворота домініону" – Галіфакс, Нова Шотландія; *The Cradle of Confederation* – "Колиска Конфедерації", Шарлоттаун, Острів Принца Едуарда.

Іноді топонімічні прізвиська відбивають особливості клімату, довкілля: *The Windy City* – "Вітряне місто" – Летбрідж, Альберта; *The Sun*

Parlour of Canada – "Сонячна вітальня Канади" – Лемінгтон, Онтаріо, а також місто Уінсор, Онтаріо; *The City of Light* "Місто світла" – Шавініган, Квебек [1; 20].

У оттопонімічних утвореннях знаходять віддзеркалення особливості місця розташування міста: *The City of Foothills* – "місто біля підніжжя пагорба", Калгарі, Альберта; *The Bar Town* – "місто у мілководдя", Сідней (місто-порт), Нова Шотландія [27].

Прізвиська рекламного характеру зазвичай відмічають красу міста, особливості його ландшафту, архітектури тощо: *The Forest City* – "лісове місто", Лондон, Онтаріо; *The Garden City of Canada* – "місто-сад", Сант-Катарина, Онтаріо; *The City of Bridges* – "місто мостів" – одне з топонімічних прізвиськ столиці країни, Оттави, Онтаріо [1].

Можна виділити три рівні значення географічних найменувань: дотопонімічний (етимологічне значення слів, що становить основу найменування), топонімічний (конкретне й однозначне позначення об'єкта) і посттопонімічний (ті асоціації і конотації, які можуть виникнути при вживанні назви в спілкуванні) [11; 37]. Семантика першого рівня, заснована на значенні початкового апелювання, має первинне значення для діахронічного дослідження, але не завжди має прямий вплив на фактичне функціонування найменування. Другий рівень визначається як адресне значення топоніма, а зміст його – просто як вказівка на об'єкт, поза яким-небудь зв'язком із його минулим значенням. На третьому рівні топонім наближається до імені прозивного і набуває багатозначності.

Процес переходу географічних найменувань в апелювання відрізняється різноманіттям. У основі багатьох оттопонімічних утворень лежить метафора, при цьому певні риси, що зв'язуються носіями мови з яким-небудь географічним об'єктом, переносяться на інший об'єкт або предмет за схожістю або аналогією. Ще більше оттопонімічних утворень в англійській мові засновано на метонімії.

Частина топонімів, у тому числі мікротопоніми, вживається в

переносному, фігуральному, образному значенні, а також стає топонімами-символами: так, досить широко вживається адреса резиденції прем'єр-міністра Канади: *Sussex Drive, 24, Ottawa* – Сассекс Драйв, 24, Оттава як символ державної влади країни, в значенні "канадський уряд". Іноді в цьому ж значенні вживається назва столиці країни.

Назва *Queen's Park* – Квінз парк, парк в Оттаві, де розташована будівля парламенту країни, часто вживається як символ законодавчої влади.

Символом канадського капіталу стала назва вулиці *Bay Street* – Бей Стріт, Торонто, де розташовані будівлі найбільших канадських банків [11].

У свідомості носія мови багато топонімів пов'язано з певними асоціаціями, які створюють стереотипний національний образ. Так, топонім *Toronto* (Торонто) часто сприймається як символ фінансового центру країни, *Sarnia* (Сарнія) – центру хімічної промисловості, *Winsor* (Уінсор) – центру автомобілебудівництва країни, *Medicine Hat* (Медісін Хат) – центру здобичі газу, *Edmonton* (Едмонтон) – центру нафтовидобутку.

Серед особливостей новозеландської топонімічної системи (властивих й іншим молодим системам) такі, як [30; 34]:

- прозорість внутрішньої форми топонімів (*Bay of Plenty* – Затока достатку; *White Island* – Білий острів; *One Tree Hill* – Пагорб одного дерева;

- наявність великого числа перенесень із колишньої метрополії (особливо багато серед них назв-перенесень із Шотландії, оскільки серед іммігрантів із Британських островів переважали шотландці). Серед них назви міст: *Dunedin* (Данедін – старовинна назва столиці Шотландії Едінбургу); *Hamilton* (Гамільтон); *Invercargill* (Інверкаргілл);

- наявність префікса *New* (Новий) у ряді назв-переносів, наприклад, *New Plymouth*;

- збагачення за рахунок аборигенних мов (в даному випадку за рахунок мови маорі), пов'язане з освоєнням нових земель. На карті Нової Зеландії ряд географічних назв маорійського походження, таких як: *Te*

Ruiti, Taumanunui, Rotorua, Taranaki, Wanganui;

- найменування-запозичення з інших мов, зокрема, запозичення французьких назв: *Fabeaux* (протока), грецьких: *Pegasus* (затока) та інші;

- розвинена система топонімів-омонімів і топонімів-синонімів як усередині даної топонімичною підсистеми, так і в системі в цілому, наприклад: *Cambridge* (у Великобританії) – *Cambridge* (у Новій Зеландії).

Топонімія Нової Зеландії є своєрідною сукупністю географічних назв, що значно відрізняється від найменувань Великобританії, США, Канади, Австралії [20; 34].

Хоча А.Тасман і відкрив Нову Зеландію і навіть пройшов уздовж західного узбережжя Південного і Північного островів, вона ще більше століття залишалася невідомою для всього світу. Багато географічних назв пов'язані з експедиціями Тасмана і носять його ім'я: *Tasman Sea* (Тасманове море), *Tasman Glacier* (льодовик Тасмана), *the Tasman Valley* (Долина Тасмана), *the Tasman River* (річка Тасмана), *Mount Tasman* (Гора Тасмана) [41]. Велика група географічних назв Нової Зеландії пов'язана також з ім'ям великого англійського мандрівника Джеймса Кука.

2.3. Комплекс завдань до вивчення національно-специфічної лексики

Даний комплекс вправ розроблений для самостійної роботи в рамках курсів лінгвокраїнознавства. Він складається з питань для теоретичного опрацювання матеріалу та із вправ на його закріплення [3; 39; 43].

Discuss the following theoretical points:

- 1) What lexical units are called nationally marked?
- 2) What are the means of linguistic imagery?
- 3) What are the peculiarities of national perception of the world?
- 4) What are the peculiar features of anthroponyms in the national variants of the

English language?

5) What nationally marked toponymic units do you know?

Exercises

Exercise 1. What are the meanings of the following phrases? Choose the right answer.

1. Irish coffee:
 - a) coffee without milk
 - b) cold coffee without sugar
 - c) coffee with cream and whisky
2. Scotch egg:
 - a) scrambled eggs
 - b) an egg wrapped in sausage
 - c) a small egg
3. Swiss roll:
 - a) a kind of cake with jam or cream inside
 - b) a register
 - c) a tricycle
4. Irish bull:
 - a) an animal
 - b) a dancing-party
 - c) absurdity
5. German shepherd:
 - a) a dog
 - b) a farmer
 - c) a soldier
6. Welsh uncle:
 - a) a rich uncle
 - b) a distant relative
 - c) an uninvited guest

7. Greek gift:
 - a) expensive
 - b) unusual
 - c) dangerous
8. Turkish delight:
 - a) a type of drug
 - b) sweets
 - c) a pretty girl
9. Dutch courage:
 - a) the courage that one gets from drinking alcohol
 - b) cowardice
 - c) insolence
10. English disease:
 - a) chicken-pox
 - b) flu
 - c) depression
11. French windows:
 - a) a type of doors
 - b) windows made of dark glass
 - c) double-glazing windows
12. Scotch mist:
 - a) dung produced by Highland cattle
 - b) the words of a drunken Scotsman
 - c) a type of rain
13. Double Dutch:
 - a) a person whose parents are Dutch
 - b) gibberish
 - c) a double decker
14. English tea:
 - a) tea with lemon served in glasses

- b) tea with milk and sugar
- c) tea with dried carrots

Exercise 2. Choose the correct translation of the underlined phrases:

1. "Clementina," she explained, "insisted upon a Welsh rabbit after her lesson. She is such a queer girl. Welsh rabbits at five in the afternoon". (O. Henry)
 - a) кролик по-валійські;
 - b) яєчня з помідорами;
 - c) грінки з сиром.
2. Across the street was a drug store well lighted; sending forth gleams from the German silver and crystal of its soda fountain and glasses. (O. Henry)
 - a) нержавіюча сталь;
 - b) мельхиор;
 - c) срібло.

Exercise 3. Explain the character of the transferred meanings of the given words and phrases. Pick out nationally marked units.

1. Big Apple:

- 1) Нью-Йорк;
- 2) будь-яке велике місто;
- 3) частина міста, в якій розташовані розважальні заклади (іноді також і ділова частина міста);
- 4) район, повний спокус.

2. Graze:

- 1) пастися, щипати траву;
- 2) постійно щось їсти потроху, а не за один раз, протягом цілого дня;
- 3) часто перекушувати під час ходіння по супермаркету або ринку у пошуках потрібного товару;

3. Bubble:

- 1) бульба; бульбашка;
- 2) куполоподібна споруда, що захищає від негоди спортивні комплекси (басейн, тенісні корти, стадіон);
- 3) коротка спідниця з випуклим закругленим силуетом;
- 4) президентська охорона;
- 5) новий телесеріал, що є продовженням уже існуючого (звичайно мелодрами), і в якому є деякі персонажі попереднього серіалу.

4. The beautiful people:

- 1) гарні, прекрасні люди;
- 2) законодавці моди, смаків та моралі (маються на увазі впливові багатії із світу мистецтва та світського суспільства).

5. Armageddon:

- 1) остання велика битва між силами добра та зла;
- 2) третя світова війна із застосуванням ядерної зброї, що може призвести до знищення життя на планеті.

6. Bald Eagle:

- 1) національний символ, емблема США;
- 2) прізвище, яке дають лисим політичним діячам.

7. Boy scout:

- 1) бой скаут (приблизний еквівалент піонера в нашій країні);
- 2) наївна людина, наївний політик;
- 3) людина, яка виявляє в політиці недоречне місіонерське завзяття.

8. Bookburner:

- 1) той, що спалює книги;
- 2) антиінтелектуал;
- 3) самозваний цензор.

9. Gag:

- 1) пробка; затичка;
- 2) вдалий дотепний жарт у п'єсі, фільмі, комедії.

10. Bottom:

- 1) низ; дно;
- 2) політична надійність, солідність, вірність, певність.

Exercise 4. Translate the sentences paying attention to nationally marked lexical units. Translate into Ukrainian:

1. He doubted whether any Big Apple in America would ever be environmentally clean.
2. I don't advise you to go to that Big Apple of the city, you may lose all your money in those bars and casinos.
3. It's strange why some people adopt some animals' habit to graze all day long.
4. Look at that bubble over a stadium! It resembles a half of a huge ball, doesn't it?
5. At all meetings with citizens the bubble never leaves the President alone.
6. Do you remember that bubble that they've been showing for 5 years every morning ? My granny liked it very much.
7. It's not quite an appropriate clothing for an official meeting, you can wear such a bubble only for a dancing party.
8. These beautiful people from the world of art are as unattainable as gods for simple people.
9. No one can confirm that the danger of Armageddon for the inhabitants of the Earth has already passed.
10. Don't be such a boy scout, it's silly to believe all that is said to you.
11. He is certainly a kind of a book-burner: he hires no professionals as if he wants to ruin the whole enterprise.
12. No one allowed you to criticize the books you hadn't even read so severely; you are just a book-burner.
13. The script-writer managed to lard his play with a number of gags.

14. He can always be relied upon in political matters: he's a man with bottom.

15. That Christmas tree in the second line annoys me a lot.

16. He is not a man to back such a Christmas tree of the Congress.

17. I didn't expect such a carbuncle from such respected and experienced architect.

Exercise 5. Compose the dialogues using nationally marked units from the above given exercises.

Exercise 6. Pick out nationally marked lexical units from explanatory dictionaries and comment on their national specifics and imagery.

Висновки до розділу 2

Національна образність взагалі властива різним лексичним пластам. У роботі дослідження було обмежене двома підкласами англійського вокабуляру – антропонімами та топонімами.

Серед антропонімів найбільш виразною національно-специфічною образністю володіють прізвиська (додаткові імена). Вони входять у фонові знання носіїв англійської мови і становлять безумовний інтерес для тих, хто вивчає мову, тому що знання прізвиськ, що існують у сфері повсякденного людського спілкування, важливо для розуміння життя колективу, що їх використовує, його історії, традицій і звичаїв, характеру взаємин між людьми тощо. Серед прізвиськ взагалі прізвиська, що відносяться до людей і сформовані на основі метафоричних та метонімічних переносів, є найбільш численною групою. Вони представлені груповими (або колективними), шкільними, звеличувальними, зневажливими, глузливими.

При дослідженні топонімів особливий інтерес представляють пов'язані з ними асоціації, стереотипні конотації, які властиві перш за все відтопонімічним утворенням, топонімічним прізвиськам. Як правило,

функція топонімів не обмежується лише суто географічною, а включає виділення якихось їх своєрідних рис, вираження відношення мовця до ситуації.

Так, можна виділити три рівні значення географічних найменувань: дотопонімічний (етимологічне значення слів, що становить основу найменування), топонімічний (конкретне й однозначне позначення об'єкта) і посттопонімічний (асоціації та конотації, які можуть виникнути при вживанні назви в спілкуванні).

Вживання тієї або іншої топонімічної лексичної одиниці може сприяти передачі такої екстралінгвістичної інформації, як соціальна, національна. При цьому топонім реалізує пряме значення – позначення географічного об'єкту, і переносне. Переносне метонімічне або метафоричне вживання топоніма є одним із мовних засобів створення національних словесних образів, національних стереотипів.

Такими засобами, зокрема, утворюються топоніми-прізвиська. Вони являють собою додаткову назву географічного об'єкта, що співіснує з його основним, офіційним найменуванням. Називаючи той самий об'єкт, топонім-прізвисько й офіційне найменування належать до різних сфер уживання й відрізняються один від одного ступенем емоційної забарвленості. Топоніми-прізвиська дуже поширені в країнах англійської мови, особливо в США. Серед топонімів-прізвиस्क виділено дві категорії: неофіційно-розмовні й книжково-літературні, особливо широко й традиційно використовувані в журналістиці. Серед топонімів метонімічний перенос зустрічається частіше, ніж серед антропонімів.

Комплекс завдань до вивчення національно-специфічної лексики розроблений для самостійної роботи студентів у курсі лінгвокраїнознавства.

ВИСНОВКИ

Загально відомо, що культура являє собою складний феномен, що визначає систему ціннісних орієнтацій як суспільства в цілому, так і окремої особистості – носія певної культури. Порівняльне вивчення культур можливо тільки через механізм культурних універсалій і розгляду параметрів кожної культури у внутрішньо обґрунтованому аспекті. При цьому кожна культура знаходить унікальне відбиття в мові – її носії.

Засвоєння форми цієї мови без урахування культурного компонента його значення веде до поведінки, що відбиває власні культурні норми і входить у конфлікт із поведінкою носіїв культури іноземної мови. Отже, мовна діяльність як на рідній, так й іноземній мові являє собою систему культурно-обумовленої поведінки, детермінованої специфічним наповненням культурних універсалій. Культурний компонент значення, присутній у мовному й мовленнєвому матеріалі, засвоюється тими, хто навчаються, через лексичні одиниці-реалії, дискурс, окремі мовні акти. Він повинен бути експлікований і впроваджений у методику викладання іноземної мови.

Очевидно, що вирішити проблеми, про які йшлося в роботі, можна, використовуючи не тільки матеріали курсу країнознавства або лінгвокраїнознавства, теорії міжкультурної комунікації й інших теоретичних дисциплін, але й працюючи самостійно з довідковою літературою, словниками, енциклопедіями.

Співвивчення мови та культури дуже важливе при підготовці висококваліфікованих спеціалістів і відповідає принципіально новій ситуації у сфері викладання, вивчення і розповсюдження іноземних мов. Тому недостатньо лише володіти мовою, необхідно мати широкі знання про культуру країн, мова яких вивчається.

Урахування проблем мови та культури важливе також для теорії та практики лексикографії. Постійно здійснюються спроби кодифікації

національних варіантів англійської мови. Особливо багато словників присвячено британському та американському варіантам.

Проблематика роботи не обмежується її рамками, не є вичерпною і може стати темою подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Биховець Н.М. Лексичні особливості англійської мови Канади : монографія / Наталія Миколаївна Биховець. – К. : Наукова думка, 1988. – 152с.
2. Гапонів А.Б. Лінгвокраїнознавство. Англomовні країни: підручник / А.Б. Гапонів, М.О. Возна. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 464 с.
3. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов : посібник / Олена Юрїївна Дубенко. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 224 с.
4. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т. 1. – Д. : ДНУ, 2012. – 402 с.
5. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т. 2. – Д. : ДНУ, 2012. – 350 с.
6. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т. 3. – Д. : ДНУ, 2012. – 426 с.
7. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т. 4. – Д. : ДНУ, 2012. – 388 с.
8. Зубков М. Сучасний англо-український та українсько-англійський словник / М.Зубков. – Х. : ВД «Школа», 2011. – 752 с.
9. Клименко І.М. Особливості національно маркованої антропоніміки в англійській мові / І.М.Клименко, І.С.Зоренко // Актуальні проблеми філології і методики викладання мов: Зб. Матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 2020 р. – С. 86-95. – Режим доступу: elibrary.krpd.edu.ua
10. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник / Михайло Петрович Кочерган . – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с.
11. Маслова Н.І. Країнознавство США. Полікультурність : навчальний посібник / Н.І.Маслова, Н.О.Бутковська. – Х. : Основа, 2008. – 141 с.
12. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови : підручник / Микола Іванович Мостовий. – Харків : Основа, 1993. – 256 с.

13. Мороховський А.Н. Стилїстика англїйської мови : пїдручникк / О.М.Мороховський, О.П.Воробїова, Н.І.Лихошерст. – К. : Вища школа, 1991.– 272 с.
14. Почепцова Л.Д. Австралїйські флористичнї назви : монографїя / Лїана Джановна Почепцова. – К. : Вища школа, 1973. – 125 с.
15. Раєвська Н.М. Англїйська лексикологїя : пїдручник / Наталя Миколаївна Раєвська. – К. : Вища школа, 1971. – 336 с.
16. Русецька Л.О. Англїйська мова Австралїї: витоки, розвиток, сучасний стан : монографїя / Людмила Олексїївна Русецька. – К. : Либїдь, 1993. – 160с.
17. Australian Oxford Dictionary / Ed. by V.Moor. – Oxford : Oxford University Press, 2004. – 3187 p.
18. Ayto, John. The Longman Register of New Words / John Ayto. – London : Longman, 1990. – 434 p.
19. Barnhart David K., Metcalf Allan A. America in so many words / D.K.Barnhart, A.A.Metcalf. – New York : Houghton Mifflin Company, 1997. – 308 p.
20. The Canadian Oxford Dictionary / Ed. by K.Barber. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – 3990 p.
21. Crotty J. How to talk American : monograph / J.Crotty. – New York: Houghton Mifflin Company, 1997. – 420 p.
22. Crystal D. Encyclopedia of the English Language / David Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 490 p.
23. Gallois C. Communication and culture : manual / C.Gallois, V.Callan. – New York : John Wiley & Sons, 1997. – 172 p.
24. Goodenough W.H. Cultural Anthropology and Linguistics / W.H.Goodenough // Language in culture and society : A reader in Linguistics and Anthropology. – NY : Harper & Row Publishers, 1964. – P. 36-39.
25. Hall E.T. Beyond culture : manual / Edward T.Hall. – Garden City, New York : Anchor Press, 1976. 298 p.

26. Hidekel S.S. A Course in Modern English Lexicology : manual / S.S.Hidekel.– K. : Vyscha Skola, 1979. – 269 c.
27. Hornby A. S. The Advanced Learner's Dictionary of Current English / A.S.Hornby. – Oxford : Oxford University Press, 1982. – 842 p.
28. Kveselevich D.I. Modern English Lexicology in Practice : manual / D.I.Kveselevich, V.P.Sasina. – Vinnytsa : Nova Knyha Publishers, 2003. – 128 p.
29. Lawendovski B. British and American English. A Comparison of the Grammar and Vocabulary / B. Lawendovski, J.Pankhurst. – Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1975. – 161 p.
30. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Harlow : Addison Wesley Longmans Limited, 1992. – 1555 p.
31. Matthews P. The Concise Oxford Dictionary of Linguistics / Peter Matthews. – Oxford : Oxford University Press, 1997. – 410 p.
32. The Merriam-Webster Pocket Dictionary of Proper Names / Comp. by G.Payton. – NY: Prentice Hall, 1972. – 457 p.
33. Murray J. A. H. The Oxford English Dictionary / J.A.Y.Murray. – Oxford : Oxford University Press, 1993. – 764 p.
34. The New Zealand Oxford Dictionary / Ed. by T.Deverson, G.Kennedy. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – 1376 p
35. Nikolenko A.G. English Lexicology. Theory and practice : manual / A.G.Nikolenko. – Vinnytsa : Nova Knyha, 2007. – 528 p.
36. O'Callaghan. An Illustrated History of the USA / O'Callaghan. – London : Longman, 1990. – 144 p.
37. Polupan V. English-speaking countries: A cultural reader / V. Polupan, A. Polupan, V. Makhova. – Kharkiv : Academia, 2000. – 208 p.
38. Roget P.M. Thesaurus of English Words and Phrases / P.M.Roget. – London : Longman, 1978. – 958 p.
39. Sherman E. Across cultures : manual / E.Sherman. – London : Longman, 2006. – 160 p.

40. A Topographical Dictionary of Great Britain and Ireland. – Creative Media Partners, 2015. – 936 p.
41. Webster's New World Dictionary / Ed. by D.Guralnik. – NY : Prentice Hall Press, 1996. – 1692 p.
42. Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language. – New York : Portland House, 1989. – 2078 p.
43. Yefimov L.P. Practical Stylistics of English : manual / L.P.Yefimov. – Vinnytsa : Nova Knyha, 2004. – 240 c.